

Nieuwmarkt wordt opnieuw gemeubileerd

Tot voor kort was de Nieuwmarktbuurt in Amsterdam een gehavend gebied. Veel woningen waren ernstig verwaarloosd. De aanleg van de metro in de jaren zeventig had nogal wat kaalslag veroorzaakt en de handel in verdovende middelen in de omgeving van deze buurt had een sterk negatieve invloed op het leefklimaat.

Er werd besloten de Nieuwmarktbuurt nieuw leven in te blazen. De buurt moest worden 'gerehabiliteerd' zoals dat in het bestemmingsplan werd genoemd. Inmiddels zijn veel projecten voltooid en niet zonder succes. De infrastructuur werd hersteld, de lege plekken werden opgevuld met woningen die het aanzien waard zijn en sinds 1984 is het gebied aangewezen tot beschermd historisch stadsgezicht. Een goed initiatief, want de Nieuwmarktbuurt heeft een rijke geschiedenis die zijn neerslag vond in architectuur en de infrastructuur, die het behoud en herstel dubbel en dwars waard zijn.

Maar een opgeknapt buurt is niet direct levendig wanneer niet ook ruimtes worden gecreëerd waar sociale en economische activiteiten tot bloei kunnen komen. In zijn goede tijd had de

Nieuwmarktbuurt ook zo'n ruimte: de Nieuwmarkt, een groot plein dat ooit het pompend hart van de buurt was (en dat niet alleen, het was één van de belangrijkste handelscentra van Amsterdam), maar dat de laatste decennia was verworpen tot een saaie, levensloze parkeerplaats waarop alleen nog drugsdealers goede zaken deden. Aan deze periode is nu een eind gekomen. Op dit moment is men druk doende het plein te 'herstructureren' en als alles meezit kunnen we er in juli op een bank *à la Gaudi* (een Spaans architect, beroemd om zijn organisch gevormde architectuur, gedecoreerd met veelal geglazuurde tegels in aardkleuren) aan de kop van de *Kloveniersburgwal* van de zon genieten.

Lantaarnpalen

Onlangs gaf ik een lezing over dit plein en liet daarbij dia's zien van de ma-

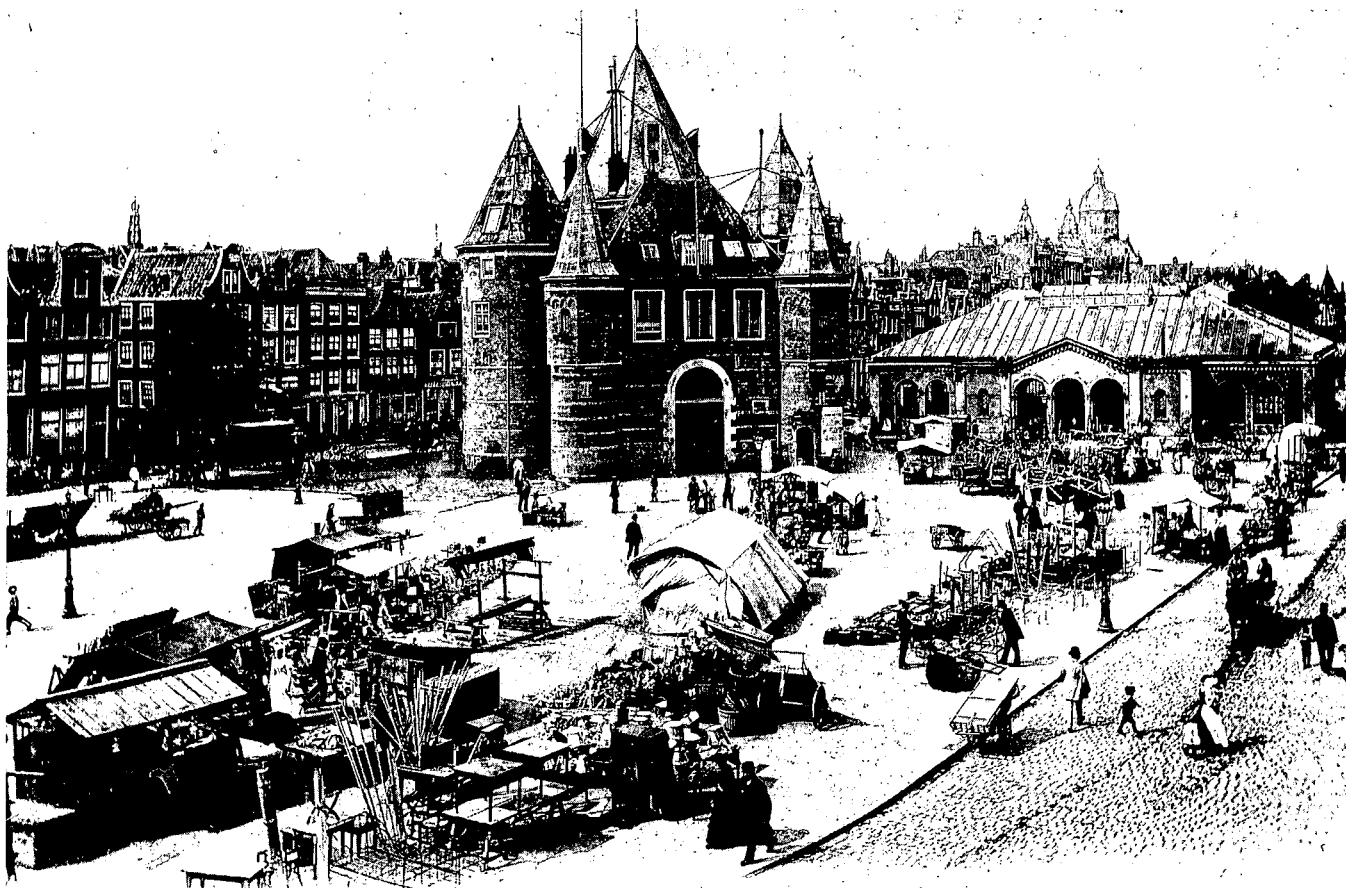
quette, die een goed beeld geeft hoe het plein er straks uit komt te zien (zie foto omslag). Men was niet onverdeeld enthousiast. 'Waarom heeft men gekozen voor moderne lantaarnpalen,' zo luidde een vraag, 'het is toch een historisch plein waar klassieke lantaarnpalen toch veel beter staan?' 'Waarom mogen er in de toekomst slechts tien marktkeuren staan?' was een andere vraag. 'Een plein waar tevoren al is bepaald wat wel mag en wat niet mag is een plein dat géén ruimte biedt voor spontane activiteiten en dát nu geeft een plein iets karakteristieks en een optimale gebruikswaarde voor de buurt.'

Voordat ik de beschrijving geef van het nieuwe plein wil ik eerst even ingaan op de betekenis die een plein voor mij heeft. Wie ooit het geluk heeft gehad tijdens zijn vakantie de pleinen van *Rome of Sienna* in Italië te bezoeken, zal moeten beamen dat Nederland nauwelijks een pleincultuur kent. We hebben wel pleinen maar er zijn maar weinig pleinen die ik het etiket van 'gezellig plein of sfeervol plein' kan geven (overigens ben ik geen stedenbouwkundige maar de meeste mensen die een plein bezoeken zijn dat niet en beleven wel degelijk, bewust of onbewust, de stedelijke ruimte).

Piazza Navona

'Wat heeft dit plein', vroeg ik me af toen ik al meer dan een uur op Piazza Navona in Rome zat, 'dat de meeste Nederlandse pleinen niet hebben.' Er waren op dat moment niet veel mensen op het

De oude Vischmarkt voor de Waag vóór 1891

St. Antoniuswaag en Vischmarkt

Groeten uit Amsterdam

plein. Er stonden geen marktkraampjes, er was niemand die schreeuwde hoe goedkoop zijn appels waren en er waren geen auto's die langs me heen zoefden. Ik hoorde alleen het gesjipel van water in de fontein die midden op het plein stond waarin grootse figuren van marmer uit het water oprezen. Elk beeld vertelde zijn eigen verhaal. Het was een groot plein waarop je direct pleinvrees zou krijgen, ware het niet dat de enorme ruimte werd afgegrensd door barokke gebouwen die zo hoog en imposant waren dat ze het plein optisch verkleinden en je een gevoel van beschutting gaven. 's Avonds ben ik naar het plein teruggegaan. Het was er druk. De terrasjes zaten bomvol toeristen, tekenaars maakten voor geld de meest vreemde karikaturen en daar tussendoor flaneerde de lokale bevolking die na een dag van arbeid even wilde bijkletsen met burens of geliefden. Het plein was een grote openlucht huiskamer voor terloopse ontmoetingen. Niets was van tevoren aangekondigd. Alles wat gebeurde was toevallig. Er was alleen een stedelijke ruimte die om bepaalde redenen voldoende aantrekkingskracht had om er naar toe te gaan.

Goede verhoudingen belangrijk

't Heeft alles te maken met ruimtelijke verhoudingen, met vormgeving en met een orde die een zekere mate van wanorde toelaat. Zo geeft een groot plein dat omringd is door lage huizen je een onbeschermt gevoel terwijl een klein plein, omringd door flatgebouwen, je een claustrofobie kan bezorgen. De omringende architectuur moet in een juiste verhouding tot het plein zijn. Een uitstekend voorbeeld hiervan is de *Grote Markt in Haarlem* of de *Vismarkt in Groningen*.

Dan moet er iets zijn dat je een zekere mate van kijkgenot geeft. Een glasbak of elektriciteitshuisje werken anders op het netvlies in dan een fontein of een grote eikeboom. Hoewel we er niet vaak bewust op letten zijn ook de gebruikte bouwmaterialen van invloed. Een vlakke van asfalt of beton die een gladde textuur en een eenduidige kleur hebben belevens we anders dan een plein dat bestraat is met kinderhoofdjes of bakstenen waarin afwisseling in ritme en kleur is.

Regels en spontaniteit

Als laatste (er zijn echter nog wel andere factoren op te noemen) moet er een zekere orde zijn die echter spontane activiteiten niet direct in de kiem smoort. Zo is een plein dat overspoeld wordt door auto's ten dode opgeschreven en ook activiteiten die het sociale leefklimaat bedreigen (zoals de soms best wel agressieve drugshandel) moeten worden geweerd. Daartegenover staat dat het consequent handhaven van orderegels, waarvan we soms niet meer weten waarom ze waren ingesteld of die niet altijd van toepassing kunnen zijn, een plein levenloos kan maken. Op een zonnige dag mag een terras even uit zijn voegen barsten, ook al is het nog geen terrasseizoen en het is natuurlijk absurd om voor elk wissel-

je, weken van tevoren, een vergunning bij de gemeente te moeten aanvragen.

Hoe nu zal het Nieuwmarktplein er in de toekomst uit gaan zien en welke functies zal het gaan krijgen?

Waaggebouw

Het Nieuwmarktplein is een groot plein dat aan de west- en oostkant wordt afgeschermd door huizenrijen (drie verdiepingen en hoger) en dat aan de noord- en zuidzijde aansluiting heeft op de Kloveniersburgwal aan de ene kant en op de Gelderse Kade aan de andere kant. Het plein wordt ruimtelijk gezien in tweeën opgesplitst door het grote Waaggebouw dat a-centrisch op het plein gelegen is. Het plein heeft daardoor een schaduwrijke noordkant en een zonnige zuidkant.

Blauwsteen

De ontwerpers van het nieuwe plein: ir. Wim Hartman en ir. Frans de Rooy, beide werkzaam bij de dienst Ruimtelijke Ordening, gaan uit van het behoud van het open karakter van het plein. Er worden geen bomen geplaatst en het middenplein blijft autovrij. Twee andere zones zijn de rijbaan om het plein en de passage. De bestrating wordt van geelkleurige baksteen afgewisseld door banen blauwsteen die over het plein van noord naar zuid lopen. De kleuren hebben de ontwerpers bewust gekozen. Zij onderscheiden zich van de hoofdzakelijk rode en donkere kleuren in de omgeving en geven de wandelaar daardoor een aanwijzing dat hij in een andere stedelijke ruimte terecht is gekomen.

Aan beide koppen van de grachten worden 'balkons' gecreëerd waarop banken worden geplaatst. De zonnige zuidkant krijgt twee banken à la Gaudi en de noordkop wordt voorzien van Engelse parkbanken uit teakhout. De zijden van de balkons worden geflankeerd door in rose graniet vervaardigde 'krullen' die de suggestie wekken dat de kademuren van de gracht verder kunnen worden ontold.

Lantaarnpalen die van een 'bijzondere' vormgeving zijn, scheiden de wandelpassage langs de gevels en de balkons van de rijbaan die het middenplein omcirkelt, af. Aan de noordkant

gaat deze rijbaan over in een taxi-strook. Om te voorkomen dat het verkeer van de rijbaan afwijkt naar het middenplein is deze afgegrensd door lage hekjes waarbij ook grote zorg is besteed aan de vormgeving. Het straatmeubilair, zoals glasbakken en tratoruimtes, wordt zoveel mogelijk langs de gevels van de huizen geplaatst en het Waaggebouw wordt aan de zijkant voorzien van openbare urinoirs.

Marktkramen

De activiteiten op en rond het plein worden beïnvloed door de winkels met uitstalling aan de oostkant en door cafés met terrasjes (tot aan de rijbaan) aan de westkant. Er mogen tien marktkramen op het middenplein worden geplaatst waar buurtbewoners hun dagelijkse groenten kunnen kopen. Naast deze 'dagmarkt' wordt er op zondagen antiekmarkt gehouden. Over de jaarlijks terugkerende kermis bestaat onzekerheid. De buurtbewoners vinden het een overlast.

De ontwerpers wilden het plein een stedelijk élan geven. Dat betekent: geen buurtspeeltuin voor kinderen, maar theater- en podiumactiviteiten, die naar men hoopte, door de nieuwe huurder van het Waaggebouw zouden worden georganiseerd. Deze huurder, Stichting Centrum de Waag, is echter failliet zodat het plein wat betreft zijn stedelijke uitstraling nog een onzekere toekomst heeft.

Naar mijn mening is het ook niet noodzakelijk dit soort activiteiten te plannen nog vóórdat het plein zelf gestalte heeft gekregen. Van belang is dat het plein, als ruimte, die mogelijkheden biedt. Wanneer we niet al te veel over de hekjes struikelen zal dat, wanneer óók de verpauperde omgeving volledig is opgeknapt, vanzelf tot ontwikkeling komen.

Opvallend in het ontwerp van het plein is dat grote zorg is besteed aan de toegepaste bouwmaterialen en aan de vormgeving van de objecten en het straatmeubilair. Met dit nieuwe plein, waar de voetganger weer koning is, heeft de Nieuwmarktbuurt opnieuw zijn centrum terug.

Nieuwmarkt in huidige situatie

